

Тема 6. Правова охорона земель

План

1. Поняття і зміст правової охорони земель
2. Суб'єкти та об'єкти правової охорони земель
3. Нормування і стандартизація у галузі охорони земель
4. Рекультивація земель
5. Консервація земель
6. Особливості правової охорони ґрунтів

1. Поняття і зміст правової охорони земель.

Правова охорона земель

– це система врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Її основне завдання полягає в забезпеченні збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

ФУНКЦІЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Регулююча функція правової охорони земель зводиться до встановлення правил раціонального використання земельних ресурсів.

Стимулююча функція правової охорони земель полягає в запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земельних ресурсів, які передбачені, зокрема, ст. 205 ЗК України.

Контрольна функція правової охорони земель зводиться до здійснення відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування державного контролю за використанням та охороною земель.

Каральна функція правової охорони земель виявляється у встановленні санкцій за порушення правил раціонального використання і охорони земель та їх застосуванні до порушників земельного законодавства.

2. Суб'єкти та об'єкти правової охорони земель.

- **Об'єктом правової охорони земель** є всі землі, на які поширюється суверенітет України. Однак суб'єкти правової охорони земель мають різний правовий статус і, відповідно, різну компетенцію у сфері охорони земель. Крім того, землі України поділяються на дев'ять категорій, кожна з яких має особливий правовий режим і потребує вжиття різних за змістом заходів щодо їх охорони. **Тому землі як об'єкт правової охорони за суб'єктами та специфікою їх охорони можна поділити на дві групи.**
- **За суб'єктами правової охорони** можна виділити землі, охорона яких є обов'язком того чи іншого суб'єкта. Так, власники та користувачі земельних ділянок охороняють ділянки, що перебувають у їх власності чи користуванні. Об'єктом охорони земель, яку здійснюють сільські, селищні та міські ради, є землі в межах відповідних населених пунктів. Об'єктом охорони земель, здійснення якої покладено на районні та обласні органи влади (районні ради, районні державні адміністрації, обласні ради, обласні державні адміністрації), є землі, відповідно, в межах району чи області. Нарешті, об'єктом охорони земель, яку здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Державне агентство земельних ресурсів України є всі землі держави.
- **За специфікою об'єкта охорони землі** класифікують за їх категорійною належністю та цільовим призначенням. Використання та охорона кожної з них регулюються як загальними, так і спеціальними нормами земельного права, які враховують соціально-економічну та екологічну специфіку земель кожної категорії. Окремими об'єктами охорони земель слід вважати землі, віднесені до кожної з передбачених Земельним кодексом України категорій земель.

3. Нормування і стандартизація у галузі охорони земель

- o **Стандартизація** - це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі і сприяння науково-технічному співробітництву.
- o **Мета стандартизації і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів полягає в** забезпеченні екологічної і санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом прийняття відповідних нормативів і стандартів, які визначають вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, допустимого сільськогосподарського освоєння земель тощо.

- Відповідно до ст. 165 ЗК України, поряд зі стандартизацією, в сучасних умовах застосовується ще один напрям забезпечення впорядкованості суспільних відносин у галузі охорони земель - **нормування**. Воно полягає у прийнятті **нормативів, перелік яких встановлений ЗК України:**

Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь встановлюються для запобігання надмірному антропогенному, в тому числі сільськогосподарському, освоєнню території та надмірній розораності земельних угідь сільськогосподарського призначення.

Нормативи якісного стану ґрунтів встановлюються для здійснення ефективного контролю за якісним станом ґрунтів сільськогосподарських угідь, які використовуються у сільськогосподарському виробництві, та запобігання їх виснаженню.

Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів запроваджуються з метою встановлення критеріїв придатності земель за їх основним цільовим призначенням (сільськогосподарським, оздоровчим, рекреаційним тощо).

Нормативи рівня деградації земель та ґрунтів встановлюються для кожної категорії земель з метою здійснення ефективного контролю за земельними ресурсами та запобігання погіршенню їхнього стану.

- Застосування стандартів та нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів **може здійснюватися шляхом укладення та реалізації договорів**. Наприклад, у договорі оренди земельної ділянки можуть бути визначені обов'язки орендаря щодо додержання у процесі використання орендованої ділянки певних параметрів (стандартів, нормативів) її використання. Стандарти та нормативи можуть також реалізовуватися через укладення та виконання договорів на рекультивацію земель, їх консервацію, виконання землевпорядних робіт тощо.

4. Рекультивація земель

- **Рекультивація земель** - це комплекс організаційних, технічних, біотехнологічних та правових заходів, здійснюваних з метою відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель. Земельний кодекс України визначає ґрунти земельних ділянок, незалежно від їх власницького статусу чи цільового призначення, об'єктом особливої охорони.

Технологічні питання здійснення рекультивації земель регулюються державними стандартами, до яких належать ГОСТ 17.4.2.01-81 "Охорона природи. Ґрунти. Номенклатура показників придатності порушеного шару ґрунтів "; ГОСТ 17.5.3.04-83 "Охорона природи. Землі. Загальні вимоги до рекультивації земель"; ГОСТ 17.5.1.02-85 "Охорона природи. Землі. Класифікація порушених земель для рекультивації"; ГОСТ 17.5.3.06-85 "Охорона природи. Землі. Вимоги до визначення норм зняття родючого шару ґрунту при здійсненні земляних робіт".

5. Консервація земель

- **Консервація земель являє собою** тимчасове виведення деградованих, малопродуктивних і техногенно-забруднених сільськогосподарських угідь із сільськогосподарського використання, проведення на таких угіддях комплексу робіт з відновлення їхньої родючості (головним чином, залуження або заліснення) та повернення їх у сферу сільськогосподарського виробництва.
- Консервація земель здійснюється лише щодо земель, відновити продуктивні та екологічні властивості яких у процесі їх сільськогосподарського використання неможливо.
- Що стосується техногенно-забруднених земельних ділянок, то консервації підлягають лише землі, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я (ст. 172 ЗК України).
- Консервація земель, які перебувають у власності чи користуванні юридичних або фізичних осіб, здійснюється за ініціативою власників земельних ділянок і землекористувачів.

6. Особливості правової охорони ґрунтів

- Охорона земель передбачає здійснення заходів щодо охорони найважливішого їх компонента - ґрунтів. Серед великої кількості наявних у нашій країні типів ґрунтів найпоширенішими є чорноземи. їм властива висока природна родючість через високий вміст гумусу.
- **Правова охорона ґрунтів - складова правової охорони земель.**
- Усі передбачені земельним законодавством вимоги щодо раціонального використання та охорони земель повною мірою стосуються і ґрунтів. Однак охорона ґрунтів має ряд особливостей, які відображені у правовому регулюванні їх охорони та використання.
- **Ці особливості виявляються:**
 - поперше, у забезпеченні підвищеної правової охорони земель, вкритих цінними в екологічному, економічному, сільськогосподарському та соціальному відношеннях видами ґрунтів,
 - по-друге, у правовій регламентації використання земель, пов'язаного з відокремленням ґрунтового покриву від материнської основи та його перенесенням на інші землі.